

ПРАВОТО НА СУДЕЊЕ ВО РАЗУМЕН РОК ВО СПОРОВИ ОД РАБОТЕН ОДНОС НИЗ ПРАКСАТА НА ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Симона Јовчевска

март, 2021 година

Овој правен текст е подготвен од авторот Симона Јовчевска ангажирана од Коалицијата „Сите за правично судење“ со поддршка на американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД). Мислењата изразени во овој правен текст му припаѓаат на авторот и не ги изразуваат ставовите на Агенцијата на САД за меѓународен развој или на Владата на Соединетите Американски Држави

Судењето во разумен рок е процесен идеал што го моделира процесниот и пошироко судскиот систем на една земја. Како регулативно правило со висок степен на апстракција стандардот судење во разумен рок претставува процесно начело – насока по која треба да се движи законодавецот при креирање на процесните правила, но и насока за судот при нивна примена. Од перспектива на титуларите на правата, стандардот го агрегира и нивното легитимно право, постапката за заштита на правата да заврши во време што исклучува непотребни одложувања.ⁱ

Правото на судење во разумен рок е основно процесно човеково право загарантирано со Европската конвенција за човекови права. Според конвенцијата, секој има право на разгледување и утврдување на неговите права и обврски од граѓанско правна природа од страна на со закон воспоставен, независен и непристрасен суд, кој треба јавно и во разумен рок да го испита неговиот случај.ⁱⁱ Ова начело изречно е прокламирано и во нашиот Закон за парничната постапка. Тука законодавецот во член 10 предвидел дека судот е должен постапката да ја спроведе без оддолжување во разумен рок.

Правото на судење во разумен рок во суштина претставува право на странката да и се даде ефикасна правна заштита, така што постапката да се спроведе без поголеми одлагања за што е можно пократко време. Во согласност со ова начело двете странки се должни да настојуваат постапката да се заврши без одлагање во разумен рок. За остварување на правото на странките за судење во разумен рок постои обврска и на судот да користи процесни овластувања кои според Законот за парничната постапка му припаѓаат, како и да ги преземе сите мерки кои му стојат на располагање за управување со постапката, се со цел постапката да се спроведе брзо и без оддолжување. Спроведувањето на постапката без поголеми оддолжувања и решавањето на споровите во разумен рок е во интерес и на странките и на судот. Во крајна линија тоа е во интерес и на државата и на нејзиниот правен поредок и на правната сигурност на граѓаните.ⁱⁱⁱ

Кога станува збор за постапки во спорови од работен однос на кои авторот на овој правен текст става акцент, во насока на прокламација на начелото на судење во разумен рок заедно со начелото на итност на постапката, Законот за парничната постапка предвидува посебни рокови во кои треба да се преземаат одредени процесни дејствија или да се завршат одделни степени во парничното постапување.^{iv} Така во споровите од работен однос рокот за одговор на тужба е 8 дена, а рочиштето за главна расправа мора да се одржи во рок од 30 дена од денот на приемот на одговор на тужба доколку станува збор за престанок на работниот однос, а постапката пред првостепен суд мора да заврши во рок од шест месеци од денот на поднесувањето на тужбата. Второстепениот суд мора да донесе одлука по жалба поднесена против првостепената пресуда во рок од 30 дена од денот на приемот на жалбата, односно во рок од два месеци доколку пред овој суд се одржувала расправа, а рокот за жалба и парижониот рок од пресудата со која се наложува определено чинење е 8 дена.

Непочитувањето на погоре наведените рокови предвидени во нашето законодавство во однос на работните спорови е видно низ многубројната пракса на Европскиот суд за човекови права, кој во повеќе наврати констатирал повреда на правото на судење во разумен рок од страна на нашата држава. За да може судот да потврди дека судењето било во неразумен рок, времетраењето на постапката мора да биде проценета во поглед на околностите на случајот, притоа судот ги зема предвид следниве критериуми: комплексноста односно сложеноста на предметот, однесувањето на жалителот и на соодветните институции и засегнатиот интерес на жалителот во спорот.^v

Во таа насока, карактеристични за анализа се неколку примери од судската пракса на Европскиот суд за човекови права каде јасно е утврдено дека Република Северна Македонија го повредила правото на судење во разумен рок предвидено со член 6 од Европската конвенција за човекови права.

Еден од тие примери е токму случајот Петреска против Република Македонија^{vi}, каде жалителката која била вработена во Агенција за разузнавање добила отказно решение и истата била отпуштена од работа и прогласена за технолошки вишок согласно интерна регулатива. Тука, судот утврдил повреда на чл.6 ст.1 од Европската конвенција за човекови права, бидејќи постапката од моментот на поднесување

на тужбата пред основниот суд до целосно завршување, искористувајќи ги сите правни лекови, траела вкупно 6 години и 9 месеци на три нивоа на судски инстанции, односно постапката која започнала на 9 април 2001 година завршила на 15 јануари 2008 година кога жалителката ја добила пресудата од Врховниот суд. Постапката пред првостепениот суд после три наредби за препраќање на предметот завршила на 29 ноември 2005 година кога судот во прв степен го одбил тужбеното барање на тужителката, а по жалба поднесена на 14 декември 2005 година апелациониот суд одлучил дури на 23 февруари 2006 година, што очигледно упатува на фактот дека не биле испочитувани предвидените рокови од чл.405 ст. 4 од Законот за парничната постапка каде е предвидено дека постапката пред првостепен суд во работни спорови мора да заврши во рок од шест месеци од иницирањето на постапката и ст.5 од истиот член каде е предвидено дека второстепениот суд е должен да одлучи во рок од 30 дена од приемот на жалбата. Постапката пред Врховниот суд започнала на 7 април 2006 година, а одлуката по ревизија со која истата била одбиена како неоснована била донесена на 23 октомври 2006 година, а врачена на жалителката на ден 15.01.2008 година.

Во случајот Стојковиќ против Република Македонија^{vii}, постапката иницирана пред Основниот суд Штип од ден 23.03.1992 година завршила на ден 29 јули 2004 година и истата траела вкупно 12 години и еден месец или доколку се исклучи периодот пред стапување на сила на Европската конвенција за човекови права во однос на Република Северна Македонија^{viii}, преку седум години и три месеци на три судски инстанции. И покрај сложеноста на предметот Судот утврдил повреда на член 6 став 1. Според судот сложеноста на фактите не може да се објаснат преку должината на постапувањето. Во однос на критериумот кој се однесува на поведението на жалителот судот утврдил дека нема периоди на одлагање кои би можеле да му се припишат на жалителот, тој присуствувал на сите рочишта, па неговите напори да ја забрза постапката претставуваат фактор кој му оди во прилог иако тие барања не може да се сметат за ефикасно правно средство. Судот забележал дека предметот бил преотваран во четири прилики, а препраќањето на предметите на повторно судење е резултат на грешки сторени од пониските судови, па ваквото повторување на постапките разоткрива сериозен недостаток во македонскиот судски систем. Тука, судот го потврди веќе воспоставениот став дека националните судовите се одговорни за подготвување и брзо водење на судењето.^{ix}

Во случајот Трпески против Република Македонија^x постапката пред националните судови започнала на 4 април 1994 година, а завршила на 5 декември 2003 година кога одлуката на Врховниот суд била доставена до жалителот. Постапката траела вкупно девет години и осум месеци од кои шест години, седум месеци и дваесет и осум дена спаѓаат во надлежност на судот. Всушност, постапките траеле повеќе од три години во една судска инстанца што е спротивно на членот 405 од Законот за парничната постапка. Судот нашол дека случајот има одреден степен на сложеност, но дека тоа не може да биде оправдание за должината на постапката. Во поглед на однесувањето на жалителот, судот утврдил дека поднесоците со кои го прецизирал барањето, како и барањето за алтернативно вештачење не можат да се стават на негова штета, бидејќи жалителот присуствувал на сите расправи. Од друга страна Европскиот суд за човекови права наоѓа значителни одолговлекувања кои можат да се припишат на работата на првостепениот суд. На првостепениот суд му биле потребни пет години за да ја донесе својата прва одлука и уште две години за да одлучи, откако предметот му бил вратен на повторно судење, па Европскиот суд за човекови права утврдил повреда на членот 6 став 1 од Конвенцијата, потпирајќи се на ставот дека кај споровите за утврдување на надомест на штета за лични повреди потребна е посебна активност при постапувањето.

Во случајот Сали против Република Македонија^{xi}, жалителот кој бил вработен во Државниот завод за геодетски работи се здобил со тешка телесна повреда на работното место, истиот бил хоспитализиран во неколку наврати и му биле извршени неколку хируршки операции. Жалителот поднел тужба пред првостепениот суд во Скопје против неговиот работодавец за надомест на претрпената штета, па постапката иницирана со тужба започнала на 21 октомври 1996 година, а завршила на 24 октомври 2002 година, или според Европскиот суд за човекови права и периодот кој спаѓа во негова надлежност, истата траела вкупно 5 години, 6 месеци и 14 дена на три нивоа на јурисдикција. И покрај фактот што жалителот

бил виновен за одложување на рочиште што резултирало со ставање на постапката во мирување во период од 4 месеци и 16 дена, сепак причината за неразумното траење на целокупната постапка судот ја припишува главно на работата на судовите. Судот утврдил дека на првостепениот суд во Охрид му биле потребни 5 месеци и 10 дена за да го сослуша сведокот чие живеалиште било во месна надлежноста на судот. Во отсуство на докази за денот на доставувањето на судската одлука на странките во постапката, а имајќи го предвид законскиот рок од 15 дена за поднесување на жалба, Европскиот суд за човекови права утврдил дека на судот во Скопје му биле потребни околу 7 месеци за да ја достави пресудата до странките во постапката. Што се однесува до жалбените постапки, тие траеле помалку од три месеци, а Врховниот суд постапувал две години, 7 месеци и 23 дена.

Она што може да се извлече како заклучок од неколкуте наведени примери од судската пракса на Европскиот суд за човекови права е дека всушност главниот проблем околу неразумното траење на постапката се должи на постапувањето на националните судови, а не на однесувањето на странките во постапката. Судовите се тие кои треба да го земат предвид законското време, бидејќи часовникот и времето се во рацете на судиите.

И покрај фактот што Законот за парничната постапка предвидел временска рамка во која треба да се движи една постапка по повод работен спор, сепак останува впечатокот дека таквите одредби се само инструктивни, па изостанува можноста за санкционирање на судијата кој ги пречекорил пропишаните рокови. Со цел обезбедување на брза правда и реално почитување на правото на судење во разумен рок, идните потенцијални измени на законските норми би требало да се движат во насока на поттикнување и сугерирање на итно постапување на судовите, но и нивна подобра организираност, како би се елиминирало неразумното долго траење на судските постапки. Меѓу другото, неопходно е воведените рокови во Законот за парничната постапка да станат облигаторни за судиите, на начин што би се предвиделе и санкции при нивно непочитување или грубо кршење на истите од страна на судиите.

На крај, правната сигурност не се обезбедува само преку квалитетна, туку и преку брза правда, бидејќи бавната и задоцнета правда е исто што и неправда!

ⁱ Зороска – Камилоска, Т. (2006). „Процесни средства за заштита на правото на судење во разумен рок. Евродијалог – списание за европски прашања 9: 133-134

ⁱⁱ European Convention on Human Rights, Council of Europe, Rome, 1950: Article 6.

ⁱⁱⁱ Јаневски, А. Зороска – Камилоска, Т. (2012) „Граѓанско процесно право“, книга прва, Парнично право, второ изменето и дополнето издание. Скопје:115

^{iv} Закон за парнична постапка („Службен весник на РСМ“, бр.79/2005, 110/2008, 83/2009, 116/2010 и 124/2015), член 405 ст. 2-5.

^v Види Европски суд за човекови права (2006). *МАРКОСКИ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА* (жалба бр. 22928/03) пресуда од 2 Ноември 2006 година: § 32

^{vi} Европски суд за човекови права (2016). *ПЕТРЕСКА против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА* (жалба бр. 16912/08) пресуда од 21 јули 2016 година. Пристапено на ден 24.02.2021 година: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%5B%22001-164952%22%5D%5D%7D>

^{vii} Европски суд за човекови права (2007). *СТОЈКОВИЌ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА* (жалба бр. 14818/02) пресуда од 8 Ноември 2007 година. Пристапено на ден 24.02.2021 година: <https://biroescp.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%88%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%8C-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A2%D0%98%D0%92-%D0%A0%D0%95%D0%9F%D0%A3%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%9A%D0%90-%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%94%D0%9E%D0%9D%D0%98%D0%88%D0%90.pdf>

^{viii} Европската конвенција за човекови права стапи на сила во однос на РСМ на ден 10 април 1997 година, а согласно воспоставената судска пракса на ЕСЧП како во случајот со *Lickov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 38202/02, § 21, 28 септември 2006, периодот кој е во време на надлежност на Судот во поглед на утврдување на

разумноста на постапката е периодот од 10 Април 1997, односно периодот откако Конвенцијата стапила во сила во однос на Република Северна Македонија.

^{ix} Види European Court of Human Rights (1993). *Scopelliti v. Italy* (жалба бр.15511/89) пресуда од 23 ноември 1993: § 23. Пристапено на ден 05.03.2021 година: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57859%22%5D%7D>

^x Европски суд за човекови права (2009). *ТРИЕСКИ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА* (жалба бр. 19290/04) пресуда од 22 Октомври 2009 година. Пристапено на ден 24.02.2021 година: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-95345%22%5D%7D>

^{xi} Европски суд за човекови права (2007). *САЛИ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА* (жалба бр. 14349/03) пресуда од 5 Јули 2007 година. Пристапено на ден 24.02.2021 година: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-81417%22%5D%7D>